

Працуем па новых падручніках

Свірыдзенка В. І., кандыдат педагагічных навук, дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства факультэта пачатковай адукацыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка;
Цірынава В. І., кандыдат педагагічных навук, дацэнт, вядучы навуковы супрацоўнік лабараторыі пачатковай адукацыі Нацыянальнага інстытута адукацыі

Навучанне грамаце Падрыхтоўчы перыяд

(Працяг. Пачатак гл. № 4, 5 за 2021 г.)

Навучанне чытанню

Урок 5. Словы — назвы прадметаў, іх прымет і дзеянняў

Мэта: забяспечыць пашырэнне ўяўленняў вучняў пра намінацыйную ролю слова: здольнасць называць прадметы, прыметы і дзеянні прадметаў.

Абсталяванне: буквар, с. 12–13; спадарожнік буквара, с. 12–13; рабочы сшытак да буквара, с. 5; карта вывучэння тэмы «Маўленне. Сказ. Слова»; карткі — умоўныя абазначэнні слова (кароткія палоскі); картка з пыталнікам; мяч; скрынка, рознакаляровыя алоўкі для гульні «Угадай прадмет».

1. Паведамленне тэмы, пастаноўка мэты ўрока.

Настаўнік звяртае ўвагу вучняў на карту вывучэння тэмы:

— На якіх астравах мы ўжо пабывалі? Назавіце гэтыя астравы. («Маўленне», «Сказ», «Слова».) Што дапамагло вам адказаць на маё пытанне і назваць усе астравы? Чым вы карысталіся? (*Вусным маўленнем, словамі.*)

— На мінулым уроку мы даведаліся, што словы нам патрэбны, каб называць навакольныя прадметы, жывёл, людзей. Хочаце даведацца, што яшчэ могуць называць словы? Гэта і будзе пытаннем нашага ўрока. (Настаўнік прымацоўвае на востраў «Слова» картку з пыталнікам.) Хто можа сам паўтарыць пытанне, на якое мы будзем шукаць адказ?

2. Актualізацыя апорных ведаў. Паўтарэнне вывучанага матэрыялу па тэме «Слова».

Актывізацыя слоўніка. Настаўнік нагадвае, што ўсе прадметы, якія нас акружаюць, можна назваць словам. Арганізуецца дзейнасць вучняў:

а) настаўнік паказвае прадметы, вучні іх называюць;

б) настаўнік вымаўляе слова — вучні паказваюць прадмет.

Супастаўленне прадмета і слова. Настаўнік запрашае да дошкі двух вучняў. Аднаму дае прадмет — мяч, а для другога вымаўляе ўслых слова

мяч і малюе на дошцы яго схему (прамавугольнік). Пытанні ўсяму класу:

— Што першы вучань можа зрабіць з мячом? (Адказы вучняў.) Выканай любое дзеянне. Што другі вучань можа зрабіць са сваім «мячом»? (*Падкрэсліць, закрэсліць, абвесці, сцерці.*) Выканай любое дзеянне.

Гульня «Слова ці не?». У кожнага вучня на парце схема слова (палоска паперы). Настаўнік вымаўляе словы ўперамешку з наборамі гукаў, якія не маюць значэння («буца», «зула» ці інш.). Умовы гульні: калі вымаўляецца слова, вучань паказвае схему слова. Калі палоска не падымаецца, высвятляецца прычына: такіх слоў няма, яны нічога не абазначаюць. **Вывад:** слова павінна нешта абазначаць.

3. Вывучэнне новага матэрыялу. Пашырэнне ўяўленняў вучняў пра намінацыйную ролю слова.

Гульня «Адгадай прадмет». Гульня праводзіцца па аналогіі з тым, як праводзілася на папярэднім уроку, але з выкарыстаннем каляровых алоўкаў. Настаўнік выклікае вучня і звяртаецца да яго:

— Дай мне, калі ласка, аловак. Не, мне патрэбны другі аловак. Можаш задаць мне пытанне, якое дапаможа выканаць маю просьбу. (*Які?*) Чырвоны. (Вучань дае настаўніку чырвоны аловак.) Дзякуй!

— Як вы думаеце, якую работу выконвае слова *чырвоны*, што яно называе? Прадмет? (*Не.*) Якім словам называецца прадмет, пра які зараз ідзе гаворка? (*Аловак.*) А што называе слова *чырвоны*? (*Колер алоўка.*) Малайчыны! Слова *чырвоны* называе колер алоўка, тую прымету, якая гэты аловак адрознівае ад іншага.

Вывад: назвы прадметаў аднолькавыя, а прыметы — розныя! Словы могуць указваць на прыметы прадметаў, называць іх.

Назіранне за работай слоў, якія называюць прыметы і дзеянні прадметаў. Вучні разглядаюць малюнкi «Вясна», «Восень» (с. 12 буквара). Настаўнік чытае верш.

Лістапад

З буйных ліп і бяроз
Лісты валяцца.
Між павалаў і лоз
Рассыпаюцца.
Шапацяць, шалясцяць
Залацістыя,
Увысь галінкі глядзяць
Пусталістыя.
А як прыйдзе вясна —
Усё адменіцца
І галінкі ізноў
Зазяленняцца. Я. Купала [1, с. 11–12]

Настаўнік тлумачыць значэнне слова *павалы* — павалены лес, буралом. Вучні адказваюць на пытанні: якая прымета восені ўзгадваецца ў вершы? Як змяняцца дрэвы вясной?

Гульня «Чым адрозніваюцца малюнкi?». Разглядаюцца і параўноўваюцца два малюнкi. Вучні адшукваюць і называюць адрозненні ў выявах дрэва, лісця, куста, птушак, вожыка. Настаўнік падводзіць вучняў да вывадаў:

— Калі я скажу слова *лісток*, будзе зразумела, пра які лісток ідзе размова? Падбярыце словы, якія ўкажуць на прыметы, па якіх лісткі адрозніваюцца адзін ад аднаго. (Адказы вучняў.)

Пад кіраўніцтвам настаўніка вучні называюць словы, якія абазначаны на схеме (с. 12 буквара): *лісток* — жоўты, чырвоны; *лісток* — вялікі, малы; *лісток* — круглы, авальны. Якія прыметы прадметаў называюць гэтыя словы? (Колер, памер, форму лісткаў.)

Вывад: словы — назвы прымет прадметаў могуць указваць на колер, памер, форму.

Настаўнік працягвае гутарку па малюнках:

— Калі я скажу слова *птушкі*, будзе зразумела, пра якіх птушак ідзе размова? Скажыце яшчэ раз, чым птушкі на першым малюнку адрозніваюцца ад птушак на другім малюнку. (*Птушкі прылятаюць. Птушкі адлятаюць.*) Якія словы вам дапамаглі? Што гэтыя словы называюць? (*Тое, што робяць птушкі. Дзеянні птушак.*)

— Калі я скажу слова *вожык*, ці будзе зразумела, пра вожыка з якога малюнка ідзе размова? Скажыце яшчэ раз, чым вожык на першым малюнку адрозніваецца ад вожыка на другім малюнку. (*Вожык бяжыць. Вожык спіць.*) Якія словы вам дапамаглі? Што гэтыя словы называюць? (*Тое, што робіць вожык. Дзеянні вожыка.*) Сапраўды, у нашай мове ёсць словы, якія называюць дзеянні прадметаў.

Вывад: словы — назвы дзеянняў прадметаў указваюць на тое, што яны робяць.

Дыферэнцыраваная работа з вучнямі, якія добра чытаюць. Настаўнік прапануе вучням прачытаць загадку пра лісце, вершы «Вожык» Т. Кляшторнай, «Алёнка-святлафор» А. Зэкава (с. 12 спадарожніка буквара).

Пры наяўнасці часу вучні выконваюць заданні на с. 5 дапаможніка «Рабочы сшытак да буквара» [2]. Расфарбоўваюць у патрэбныя колеры малюнак да верша А. Зэкава «Алёнка-святлафор».

Выкарыстанне слоў, якія называюць дзеянні прадметаў. Вучні разглядаюць ілюстрацыі (с. 13 буквара), адказваюць на пытанні:

— Хто намалюваны на ўсіх малюнках? (*Мама.*) Што спатрэбілася, каб назваць чалавека? (*Слова.*) Што робіць мама на першым малюнку? Адкажыце адным словам. (*Шые.*) Што робіць мама на другім малюнку? Адкажыце адным словам. (*Вяжа.*) Што робіць мама на трэцім малюнку? Адкажыце адным словам. (*Гатуе. Варыць.*) Што яшчэ робіць мама? Адказвайце адным словам, называйце гэтыя словы. (*Чытае. Расчэсвае. Купае. Гуляе.*)

— Што называюць словы *шые, вяжа, гатуе, чытае*? Таксама чалавека? (*Не, словы называюць тое, што чалавек робіць.*) Правільна, словы *шые, вяжа, гатуе, чытае* спатрэбіліся нам для таго, каб назваць тое, што мама робіць, яе дзеянні.

Падагульненне атрыманых ведаў з апорай на схемы (с. 13 буквара). Пад кіраўніцтвам настаўніка вучні паўтараюць вывучаны матэрыял, раскажваюць, якія новыя веды яны набылі пра слова:

✓ словы могуць называць прыметы прадметаў: *вожык (які?) малы, вожык (які?) вялікі;*

✓ словы могуць называць дзеянні прадметаў: *вожык (што робіць?) бяжыць, вожык (што робіць?) спіць.*

4. Развіццё звязнага маўлення.

Складанне сказаў і звязнага тэксту. Працягваючы працу з ілюстрацыямі пра маму (с. 13 буквара), вучні складаюць сказы па кожным малюнку і аб'ядноўваюць іх у невялікае апавяданне.

Гутарка пра свята — Дзень маці. Настаўнік падводзіць вучняў да вываду пра тое, што мама клапаціцца пра сваіх дзяцей, акружае іх сваёй любоўю і ўвагай, радуецца і сумуе разам з імі. Таму і дзеці павінны быць уважлівымі да мамы, дапамагаць ёй, дарыць сваю любоў і клопат.

Пытанні для абмеркавання:

— Якімі справамі мы можам паказаць маме нашу любоў? Якія ласкавыя словы вы маглі б сказаць сваёй маме?

Дыферэнцыраваная работа з вучнямі, якія добра чытаюць. Вучні чытаюць верш «Маміны рукі» П. Пранузы (с. 13 спадарожніка буквара).

5. Рэфлексія вучнямі сваіх уяўленняў пра слова. Падвядзенне вынікаў урока.

Вучні адказваюць на праблемнае пытанне ўрока: што яшчэ называюць словы? Педагог паведамляе, што мэта ўрока дасягнута — вучні даведаліся пра новыя сакрэты слоў: словы могуць называць прадметы, прыметы і дзеянні прадметаў.

Урок 6. Склад. Падзел слова на склады

Мэта: забяспечыць засваенне паняцця «склад», асваенне спосабу вызначэння колькасці складоў у слове і спосабу адлюстравання складоў на схеме слова.

Абсталюванне: буквар, с. 14–15; спадарожнік буквара, с. 14–15; рабочы сшытак да буквара, с. 6; карта вывучэння тэмы «Маўленне. Сказ. Слова»; картка з пытальнікам; дэманстрацыйны і раздатчы матэрыял: схемы слоў з рознай колькасцю складоў; шакалад (па меркаванні настаўніка).

1. Паведамленне тэмы, пастаноўка мэты ўрока.

Настаўнік звяртаецца да вучняў:

— Сёння мы працягваем падарожнічаць па краіне беларускай мовы. Паглядзіце на карту, у нас ужо ёсць адкрыцці — астравы «Маўленне», «Сказ», «Слова». Колькі засталася «неадкрытых» астравоў? (Два.) Падчас падарожжа мы даведаліся, што маўленне складаецца са сказаў, а сказ — са слоў. Што мы яшчэ не ведаем? (З чаго складаюцца словы? Ці можна словы таксама падзяліць на часткі? Як пабудавана слова?)

Настаўнік прымацоўвае пыталнік на закрыты востраў «Склад».

— Хто можа паўтарыць пытанне? Гатовыя пачаць пошук? Тады — у дарогу!

2. Актualізацыя апорных ведаў. Паўтарэнне вучанага матэрыялу па тэмах «Сказ» і «Слова».

Практычная работа па вызначэнні на слых колькасці сказаў. Вучні стоячы слухаюць тэкст. Канец кожнага сказа адзначаюць «кропкай» — прысядаюць. Варыянт апавядання: *Дзецям купілі пластылін. Кірыл робіць танк. Слава майструе самалёт. Маша лепіць пластылінавую ляльку.*

Падвядзенне вынікаў:

— Хто быў уважлівым? Колькі сказаў пачулі? Колькі разоў прысядалі?

Практычная работа па вызначэнні колькасці слоў у сказе. Настаўнік паўторна чытае апавяданне. Пасля кожнага сказа робіць паўзу. Вучні паказваюць столькі пальчыкаў, колькі слоў у сказе.

Гульня «Жывая схема». Этап 1. Вучні адлюстроўваюць адзін сказ з апавядання. Настаўнік запітваецца: «Колькі слоў у сказе? Колькі вучняў павінны выйсці да дошкі?» Выходзіць патрэбная колькасць вучняў. Настаўнік размяркоўвае ролі: кожны вучань будзе ўяўляць сабой адно слова.

Этап 2. Праверка. Кожны вучань вымаўляе ўслых сваё слова.

Этап 3. Мадэляванне спосабаў адлюстравання пачатку і канца сказа. Варыянты прапануюць вучні, з іх выбіраюцца найбольш рацыянальныя. Напрыклад:

✓ пачатак сказа — першы вучань падымае адну руку ўверх (сімвал пачатка сказа);

✓ кропка — выклікаецца яшчэ адзін вучань (таму што кропка — гэта самастойны знак), ён становіцца побач з апошнім вучнем (апошнім словам сказа) і прысядае;

✓ сувязь слоў у сказе — вучні бяруцца за рукі.

Падвядзенне вынікаў працы на этапе актуалізацыі апорных ведаў. Настаўнік падагульняе:

— Вы вельмі добра справіліся з заданнямі. Гэта сведчыць пра тое, што вы ўмеце вызначаць колькасць сказаў у маўленні і колькасць слоў у сказе. Выдатна справіліся з цяжкім заданнем — пабудавалі жывую схему сказа. Я бачу, што вы гатовыя ісці наперад!

3. Вывучэнне новага матэрыялу. Знаёмства з паняццем «склад». Увядзенне спосабаў дзеянняў.

Настаўнік уводзіць паняцце «склад» на аснове стварэння асацыяцыі: «дзелім на часткі прадмет» — «дзелім на часткі слова».

Падрыхтоўка да ўвядзення паняцця «склад».

Стварэнне апорных асацыяцый. Настаўнік дэманструе шакалад або прапануе вучням разгледзець малюнак (с. 14 буквара). Вучні адказваюць на пытанні:

— Каму з вас даводзілася дзяліць шакалад? Вам было цяжка гэта рабіць? (Не.) Чаму шакалад лёгка падзяліць на часткі? (Ён складаецца з роўных частак — асобных кавалачкаў.) Сёння на ўроку даведаемся, ці могуць словы дзяліцца на часткі — «маленькія кавалачкі». (Настаўнік звяртаецца да карты вывучэння тэмы, указвае на пыталнік, звяртае ўвагу вучняў на знак «Праблема» ў буквары.)

Вучні разглядаюць малюнак «Шакалад для сяброў» (с. 14 буквара), калектыўна ці ў парах абмяркоўваюць пытанні:

— На колькі частак можна падзяліць шакалад? (Дзве, тры часткі... Многа.) А слова шакалад? Каб даведацца, трэба со словам папрацаваць. Вымавім хорам слова шакалад.

— Цяпер паслухайце, як я яго вымаўляю: ша — ка — лад. На колькі частак падзялілася слова? (На 3 часткі.) Давайце ўсе разам паспрабуем вымавіць слова шакалад па частках. (Вучні вымаўляюць.) Цяжка дзяліць слова на часткі? Вядома, не.

Увядзенне паняцця. Настаўнік гаворыць:

— Часткі, на якія мы падзялілі слова шакалад, называюцца склады. (Вучні хорам паўтараюць слова «склады».) Склады — гэта такія часткі, на якія дзеліцца слова. Падзяліць слова на часткі — значыць, падзяліць слова на склады.

Настаўнік адкрывае на карце вывучэння тэмы востраў «Склад».

Абзначэнне склада на схеме слова. На дошцы дэманстрацыйны варыянт схемы слова. Настаўнік тлумачыць:

— Я пакажу на схеме слова, што ў ім тры часткі. (Настаўнік вертыкальнымі рыскамі дзеліць прамавугольнік на тры часткі.) Цяпер відаць, што ў гэтым слове тры часткі. Я буду весці ўказкай па кожнай частцы схемы, а вы хорам будзеце вымаўляць слова па гэтых частках. Які першы склад? Вымавіце яго. (Настаўнік указкай паказвае на першы склад.) Які другі склад? Вымавіце яго. (Настаўнік указкай паказвае на другі склад.) Які трэці склад? Вымавіце яго. (Настаўнік указкай паказвае на трэці склад.)

— Малайчыны! Вы пазналі яшчэ адзін сакрэт беларускай мовы: словы можна падзяліць на склады.

Увядзенне спосабу дзеяння. Настаўнік звяртае ўвагу на малюнак вучня (с. 14 буквара), тлумачыць, што ёсць вельмі лёгкі спосаб для падліку колькасці складоў у слове. Калі пакласці кісьць рукі (ці кулачок) пад падбародак (настаўнік дэманструе), то ён столькі разоў стукнецца аб руку, колькі складоў у слове.

Практыкаванні ў вызначэнні колькасці складоў у словах.

Заўвага. Заданні на вызначэнне колькасці складоў у словах фармулююцца настаўнікам па кроках: 1) давайце падзелім слова на склады; 2) давайце падлічым колькасць складоў у слове. Нельга патрабаваць адразу адказ на пытанне «Колькі складоў?», бо вучні не могуць адначасова выконваць некалькіх відаў

дзеясці — вучыцца дзяліць словы на склады і адразу лічыць іх колькасць. Дзяленне на склады можна суправаджаць воплескамі ў далоні; ударамі далоні па сталю; крокамі (кročым як робаты і вымаўляем словы па складах). Настаўнік сам выбірае прыёмы, якія будуць выкарыстаны ў рабоце, дае ўзор: 1) вымаўляе слова працяжна з невялікімі паўзамі паміж складамі; 2) адбівае кожны склад ударамі па сталю або воплескамі ў далоні. Вучні лічаць па гэтых ударах, колькі ў слове складоў («частак», «прыпынкаў»).

Пад кіраўніцтвам настаўніка праводзіцца работа з малюнкам «Сям'я за святочным сталом» (с. 14 буквара). Заданне: знайсці словы, якія адпавядаюць схемам — складаюцца з аднаго, двух і трох складоў. Настаўнік актывізуе вучняў, звяртаючы ўвагу на дакладнае вымаўленне слоў па складах: хто можа вымавіць слова так, каб усім стала зразумела, колькі ў ім складоў?

Словы з аднаго склада: *стол, сын, чай, сок, торт.*

Словы з двух складоў: *мама, тата, дачка, абрус, шклянкі (шклянка), лыжка (лыжка), пірог, цукар, зефір, кубак, сподак, хлопчык.*

Словы з трох складоў: *бабуля, дзядуля, талеркі (талерка), кубачкі, сподачкі, цукеркі (цукерка), мармелад, шакалад, дзяўчынка.*

Пры наяўнасці часу вучні выконваюць заданні на с. 6 дапаможніка «Рабочы сшытак да буквара» [2], вызначаюць колькасць складоў у словах.

Рэфлексія атрыманых ведаў і спосабаў дзеянняў.

— Як вызначалі колькасць складоў у слове? (1. *Вымаўлялі слова па частках.* 2. *Лічылі колькасць частак слова.*) Як называюцца часткі слова? Колькі складоў можа быць у слове?

Вывад: у словах можа быць розная колькасць складоў (адзін і больш).

Дыферэнцыраваная работа з вучнямі, якія добра чытаюць. Вучні працуюць з вершам «Самы любі мой дзянёк» Я. Жабко (с. 14 спадарожніка буквара).

4. Знаёмства з прыёмам скандзіравання для вызначэння колькасці складоў у слове.

У аснове работы — мадэляванне гульнівай сітуацыі, калі чалавек неўсвядомлена пераходзіць на вымаўленне слова па складах.

Гульнівая сітуацыя «На стадыёне». Настаўнік звяртаецца да вучняў:

— Вы чулі, як крычаць балельшчыкі, калі хочучь, каб хакеісты забілі гол? (*Шай – бу! Шай – бу!*) Балельшчыкі крычаць словы па частках — складах. Гэта называецца «скандзіруюць». Скандзіраваць — значыць выразна вымаўляць словы, вылучаючы голасам кожны склад.

— Каб падзяліць слова на склады, можна ўявіць сябе на стадыёне і пракрычаць гэтакія слова ігракам. Толькі зрабіць гэта трэба нягучна, бо мы ў класе, а не на сапраўдным стадыёне. Давайце навучымся вымаўляць словы па складах так, як балельшчыкі на стадыёне.

Арганізуецца работа з малюнкам «Школьны стадыён» (с. 15 буквара).

Гутарка па сюжэце малюнка. На школьным стадыёне праходзіць спаборніцтва па бегу. На бегавой

дарожцы тры хлопчыкі — Марк (у чырвонай футболцы), Віця (у зялёнай) і Мікола (у жоўтай). Побач гледачы-балельшчыкі. Яны пляскаюць у далоні і падтрымліваюць хлопцаў, скандзіруюць іх імёны — выразна вымаўляюць словы, вылучаючы голасам кожны склад.

Адпрацоўка спосабу дзеяння. Клас дзеліцца на тры каманды. Першая падтрымлівае Міколу, другая Віцю, а трэцяя падбадзёрвае Марка.

Першая каманда: «Мі – ко – ла! Мі – ко – ла!»

— На колькі частак падзялілася слова? (*На тры часткі.*) Колькі складоў у слове? (*Тры.*)

Другая каманда: «Ві – ця! Ві – ця!»

— На колькі частак падзялілася слова? (*На дзве часткі.*) Колькі складоў у слове? (*Два.*)

Трэцяя каманда: «Марк! Марк!»

— Атрымалася падзяліць слова на часткі? (*Не.*) Колькі складоў у слове? (*Адзін.*)

«Чытанне» слоў па схемах у буквары (с. 15).

Вучні пад кіраўніцтвам настаўніка вызначаюць схемы слоў *Марк, Віця, Мікола*, арыентуючыся на колькасць складоў. Вучні «чытаюць» словы па схеме — вядуць указкай або пальчыкам пад схемай, вымаўляюць патрэбнае слова.

5. Паўтарэнне і замацаванне асвоеных спосабаў дзеянняў.

Гульнівая сітуацыя «Прызы». Настаўнік звяртае ўвагу вучняў на малюнак «П'едэстал» (с. 15 буквара) і фармулюе заданне:

— Спаборніцтва завяршылася. Бегуны занялі свае месцы на п'едэстале. Ім уручылі медалі і прызы. Давайце даведаемся, якія прызы атрымалі хлопчыкі. Паглядзіце на схемы — гэта нашы падказкі. Колькі складоў у словах, якія называюць прызы? (*Адзін, два і тры склады.*)

— Давайце патрэніруемся вымаўляць словы па складах і лічыць колькасць складоў. Спачатку трэба паслухаць слова і вымавіць яго так, як балельшчыкі на стадыёне. Затым трэба палічыць колькасць складоў і падняць столькі ж пальчыкаў.

Вучні разглядаюць малюнкi прызоў (с. 15 буквара), вымаўляюць словы, дзяляць іх на склады, вызначаюць колькасць складоў, выкарыстоўваючы асвоеныя на ўроку спосабы дзеяння.

Словы з аднаго склада: *мяч, шлем, змей.*

Словы з двух складоў: *шашкі, маска, трубка.*

Словы з трох складоў: *шахматы, ракеткі, самакат.*

Дыферэнцыраваная работа з вучнямі, якія добра чытаюць. Настаўнік прапануе вучням прачытаць загадку У. Мацвееўкі і вершы Н. Старажавай (с. 15 спадарожніка буквара). Арганізуецца назіранне за словамі, якія ўтвараюцца пры перастаноўцы складоў: *рالی – ліра; рана – нара; ліпа – палі.*

6. Рэфлексія вучнямі сваіх уяўленняў пра склад, асвоеных спосабаў дзеянняў. Падвядзенне вынікаў урока.

Настаўнік звяртае ўвагу вучняў на новы адкрыты востраў «Склад», прапануе расказаць, пра што яны даведаліся і чаму навучыліся на ўроку.

Педагог паведамляе, што мэта ўрока дасягнута — вучні зрабілі новыя адкрыцці: даведаліся, што такое склад, навучыліся дзяліць словы на склады і вызначаць іх колькасць.

Навучанне пісьму

Урок 5. Пісьмо элементаў літар: прамая лінія з закругленнем уверх і ўнізе

Мэта: забяспечыць знаёмства вучняў з элементамі літар, іх назвамі (прамая лінія з закругленнямі), асваенне спосабу напісання новых элементаў літар — прамой лініі з закругленнем уверх, прамой лініі з закругленнем уверх і ўнізе, замацаванне асноўных гігіенічных правіл пісьма (пасадка, сшытак, ручка); развіццё агульнавучэбных уменняў і навыкаў (карыстацца пісьмовымі прыладамі, ажыццяўляць кантроль і самаацэнку вынікаў дзейнасці); выхаванне акуратнасці падчас пісьма.

Абсталяванне: Пропісь 1, с. 12, вкладка 2 (форзац); калька; плакаты «Сядзі правільна пры пісьме», «Трымай ручку правільна» (ВНД «Уводзіны ў школьнае жыццё»); дэманстрацыйны набор элементаў літар.

1. Этап падрыхтоўкі да засваення новых ведаў і спосабаў дзеянняў.

Арганізацыя вучняў да працы на ўроку. Вучні разам з настаўнікам хорам вымаўляюць вершаваныя радкі.

Не любім марна час губляць —
Пара нам веды здабываць.

Аktуалізацыя апорных ведаў. Паўтарэнне асноўных правіл пісьма: захаванне правільнай пасадкі вучня; нахільнае размяшчэнне сшытка на парце; уменне трымаць ручку (аловак). Выкананне дзеянняў суправаджаецца вершам.

Паведамленне тэмы, пастаноўка мэты ўрока. Настаўнік паведамляе, што на ўроку вучні працягнуць знаёмства з элементамі літар. Педагог прапануе адкрыць вкладку (форзац) пропісі, знайсці і назваць элементы літар, якія яны ўжо ўмеюць пісаць. (*Прамая лінія. Прамая лінія з закругленнем унізе.*)

Настаўнік ставіць мэту: навучыцца пісаць новыя элементы — прамую лінію з закругленнем уверх і прамую лінію з закругленнем уверх і ўнізе.

2. Этап засваення новых ведаў і спосабаў дзеянняў.

Знаёмства з новым элементам літар. Пропісь, с. 12 — рамка з узорам элемента літар «прамая лінія з закругленнем уверх і ўнізе». Вучні разглядаюць элементы літар у рамцы з узорам. Настаўнік дэманструе на дошцы элемент, які вучні будуць вучыцца пісаць на ўроку, называе яго. (Вучні хорам паўтараюць.)

Пэратварэнне элемента ў літару. Настаўнік дапісвае да прамой лініі з закругленнем уверх і ўнізе адзін ці два іншыя элементы так, каб атрымалася любая літара, напрыклад, малая **п**. Прапануе разгледзець у рамцы літары, у якіх сустракаецца элемент «прамая лінія з закругленнем уверх і ўнізе», палічыць літары. (*Усяго 10 літар.*) Звяртае ўвагу, што прамыя лініі з закругленнем уверх і ўнізе адрозніваюцца па вышыні, могуць быць доўгімі і кароткімі. Для адных літар патрэбна

кароткая прамая лінія з закругленнем уверх і ўнізе, а для другіх — доўгая.

Настаўнік прапануе знайсці і абвесці літару, у якой сустракаецца самы малы элемент у выглядзе прамой лініі з закругленнем з двух бакоў. Вучні абводзяць маленькую літару **к** (апошняя літара ў першым радку рамкі).

Заўвага. Вучні яшчэ не знаёмыя з назвамі рукапісных літар, таму на гэтым этапе навучання яны не выкарыстоўваюцца ў рабоце.

Пісьмо ў паветры. Вучні пад кіраўніцтвам настаўніка пішуць у паветры прамую лінію з закругленнем уверх і ўнізе, потым абводзяць па пункцыры павялічаны ўзор элемента ў рамцы.

Падрыхтоўка рукі да пісьма. Пальчыкавая гімнастыка. Самамасаж пальцаў.

Кулачок

— Во, які кулачок!

Во, які круглячок!

— А што ў гэтым кулачку?

А што ў гэтым круглячку?

— А ў ім пальчыкі:

Адзін,

Другі,

Трэці,

Чацвёрты

І пяты

У дачушкі Наты.

Н. Тулупава [3, с. 5]

Развіццё маторыкі рукі: малюнак з элементамі літар. Настаўнік чытае загадку (на выбар).

Чырвоная дзюба,

Чырвоныя пяты,

На лузе — цыбаты,

У небе — крылаты. (*Бусел.*)

В. Жуковіч [4]

Над балотамі клякоча —

У любові прызнацца хоча,

Мабыць, родная Беларусі.

Назваюць птушку ... (*бусел.*)

У. Мазго [5, с. 58]

Абвядзенне па контуры малюнка «Бусел». Правядзенне прамых ліній з закругленнем уверх і ўнізе. Практыкаванне можна праводзіць пад лік.

Навучанне напісанню элемента літар. Прагляд інтэрактыўнай дэманстрацыі напісання элемента «прамая лінія з закругленнем уверх і ўнізе» пры дапамозе QR-кода (вкладка).

Работа ў пропісі выконваецца пад кіраўніцтвам настаўніка аналагічна з папярэднімі ўрокамі: аналіз размяшчэння элементаў на радках; узор настаўніка на дошцы; пісьмо праз кальку; пісьмо ў пропісі; самакантроль і самаацэнка. Элементы, змешчаныя на першым радку, забяспечваюць паступовае напісанне асноўнага элемента «прамая лінія з закругленнем уверх і ўнізе» (прамая лінія / прамая лінія з закругленнем уверх і ўнізе), дэманструюць наяўнасць у іх складзе прамой лініі і папярэджаюць памылковае напісанне.

Каментарый настаўніка для першага радка:

— Першы элемент (прамую лінію) пачынаем пісаць на верхняй лінейцы рабочага радка. Ставім кропку і вядзём прамую лінію зверху ўніз да ніжняй лінейкі рабочага радка. Пішам гэты элемент у паветры.

— Другі элемент (прамую лінію з закругленнем уверсе) пачынаем пісаць крыху вышэй сярэдзіны рабочага радка. Ставім кропку і вядзём плаўную лінію да верхняй лінейкі рабочага радка, робім закругленне, дакранаемся да верхняй лінейкі, вядзём прамую лінію зверху ўніз да ніжняй лінейкі рабочага радка. Пішам гэты элемент у паветры.

— Трэці элемент (прамую лінію з закругленнем уверсе і ўнізе) пачынаем пісаць крыху вышэй сярэдзіны рабочага радка. Ставім кропку і вядзём плаўную лінію да верхняй лінейкі рабочага радка, робім закругленне, дакранаемся да верхняй лінейкі, вядзём прамую лінію зверху ўніз, не даводзячы яе да ніжняй лінейкі. Робім закругленне ўправа, дакранаемся да ніжняй лінейкі і плаўна падымаем лінію ўверх. Пішам гэты элемент у паветры.

— Паўтараем элементы. Пішам іх у паветры.

Каментарый настаўніка для другога радка:

— Першы элемент (доўгую прамую лінію) пачынаем пісаць на сярэдзіне нерабочага радка. Ставім кропку на дадатковай лінейцы і вядзём прамую лінію зверху ўніз да ніжняй лінейкі рабочага радка. Пішам гэты элемент у паветры.

— Другі элемент (доўгую прамую лінію з закругленнем уверсе і ўнізе) пачынаем пісаць ніжэй за сярэдзіну нерабочага радка. Ставім кропку ніжэй дадатковай лінейкі і злева направа робім закругленне да сярэдзіны нерабочага радка. Вядзём уніз прамую лінію, не даводзячы яе да ніжняй лінейкі, робім плаўнае закругленне ўправа. Пішам гэты элемент у паветры.

— Трэці элемент (прамую лінію) пачынаем пісаць на верхняй лінейцы рабочага радка. Ставім кропку і вядзём прамую лінію зверху ўніз да ніжняй лінейкі рабочага радка. Пішам гэты элемент у паветры.

— Чацвёрты элемент (прамую лінію з закругленнем уверсе і ўнізе) пачынаем пісаць крыху вышэй сярэдзіны рабочага радка. Ставім кропку і вядзём плаўную лінію да верхняй лінейкі рабочага радка, робім закругленне, дакранаемся да верхняй лінейкі, вядзём прамую лінію зверху ўніз, не даводзячы яе да ніжняй лінейкі. Робім закругленне ўправа, дакранаемся да ніжняй лінейкі і плаўна падымаем лінію ўверх. Пішам гэты элемент у паветры.

— Паўтараем усе гэтыя элементы. Пішам іх у паветры.

Каментарый настаўніка для трэцяга радка:

— Першы элемент (доўгую прамую лінію з закругленнем уверсе і ўнізе) пачынаем пісаць ніжэй за сярэдзіну нерабочага радка. Ставім кропку ніжэй дадатковай лінейкі і злева направа робім закругленне да сярэдзіны нерабочага радка. Вядзём уніз прамую лінію, не даводзячы яе да ніжняй лінейкі, робім плаўнае закругленне ўправа. Пішам гэты элемент у паветры.

— Другі элемент (прамую лінію з закругленнем уверсе і ўнізе) пачынаем пісаць крыху вышэй сярэдзіны рабочага радка. Ставім кропку і робім

плаўнае закругленне знізу ўверх, дакранаемся да верхняй лінейкі, вядзём уніз прамую лінію, не даводзячы яе да ніжняй лінейкі. Робім плаўнае закругленне ўправа, дакранаючыся да ніжняй лінейкі. Пішам гэты элемент у паветры.

— Трэці элемент (малую прамую лінію з закругленнем уверсе і ўнізе) пачынаем пісаць ніжэй сярэдзіны рабочага радка. Ставім кропку і злева направа робім закругленне да сярэдзіны рабочага радка, вядзём уніз прамую лінію, робім плаўнае закругленне ўправа, дакранаючыся да ніжняй лінейкі. Пішам гэты элемент у паветры.

— Паўтараем усе гэтыя элементы. Пішам іх у паветры.

Каментарый настаўніка для чацвёртага радка:

— Першы элемент пачынаем пісаць крыху ніжэй сярэдзіны нерабочага радка. Ставім кропку і злева направа прапісваем закругленне да сярэдзіны нерабочага радка, вядзём уніз прамую лінію, не даводзячы яе крыху да верхняй лінейкі рабочага радка, робім плаўнае закругленне ўправа. Пішам гэты элемент у паветры.

— Другі элемент пачынаем пісаць крыху вышэй сярэдзіны рабочага радка. Ставім кропку і злева направа робім закругленне да верхняй лінейкі рабочага радка, вядзём уніз прамую лінію, робім плаўнае закругленне ўправа, дакранаючыся ніжняй лінейкі. Пішам гэты элемент у паветры.

— Паўтараем элементы. Пішам іх у паветры.

Замацванне. Прымяненне асвоеных спосабаў дзейнасці. Настаўнік хваліць вучняў за стараннасць і прапануе дапісаць літары на апошніх радках. Вучні выкарыстоўваюць асвоеныя спосабы дзейнасці: дапісваюць па пункцыры прапушчаны элемент літар — прамую лінію з закругленнем уверсе і ўнізе.

3. Рэфлексійны аналіз вучнямі вынікаў вучэбнай дзейнасці. Падвядзенне вынікаў урока.

Вучні расказваюць, які элемент літар яны навучыліся пісаць на ўроку, хорам паўтараюць яго назву: «прамая лінія з закругленнем уверсе і ўнізе». Настаўнік паведамляе, што вучні ўмеюць пісаць доўгія і кароткія прамыя лініі з закругленнем уверсе і ўнізе, у хуткім часе будуць самі пісаць літары з гэтым элементам.

Навядзенне парадку на парце, праверка гатоўнасці да перапынку.

Урок 6. Пісьмо элементаў літар: гарызантальныя лініі з закругленнем

Мэта: забяспечыць знаёмства вучняў з элементамі літар, іх назвамі (лінія з закругленнем), асваенне спосабу напісання новых элементаў літар — гарызантальных ліній з закругленнем з аднаго і двух бакоў, замацаванне асноўных гігієнічных правіл пісьма (пасадка, сшытак, ручка); развіццё агульнавучэбных уменняў і навыкаў (карыстацца пісьмовымі прыладамі, ажыццяўляць кантроль і самаацэнку вынікаў дзейнасці); выхаванне акуратнасці падчас пісьма.

Абсталяванне: Пропісь 1, с. 13, вокладка 2 (форзац); калька; плакаты «Сядзі правільна пры пісьме», «Трымай ручку правільна» (ВНД «Уводзіны ў школьнае жыццё»); дэманстрацыйны набор элементаў літар.

1. Этап падрыхтоўкі да засваення новых ведаў і спосабаў дзеянняў.

Аktуалізацыя апорных ведаў. Паўтарэнне асноўных правіл пісьма: захаванне правільнай пасадкі вучня; нахільнае размяшчэнне сшытка на парце; уменне трымаць ручку (аловак). Выкананне дзеянняў суправаджаецца вершам.

Вучні адгортваюць вокладку пропісі, знаходзяць і называюць элементы літар, якія яны ўжо ўмеюць пісаць.

Паведамленне тэмы, пастаноўка мэты ўрока. Настаўнік паведамляе, што на ўроку вучні працягнуць знаёмства з элементамі літар, ставіць мэту: навучыцца пісаць новыя элементы — лініі з закругленнем.

2. Этап засваення новых ведаў і спосабаў дзеянняў.

Знаёмства з новым элементам літар. Пропісь, с. 13 — рамка з узорам элементаў літар «гарызантальныя лініі з закругленнем з аднаго і двух бакоў». Вучні разглядаюць элементы літар у рамцы з узорам. Настаўнік дэманструе на дошцы элемент, які вучні будуць вучыцца пісаць на ўроку, называе яго: «лінія з закругленнем». (Вучні хорам паўтараюць.)

Пэратварэнне элемента ў літару. Настаўнік дапісвае да лініі з закругленнем адзін ці два іншыя элементы так, каб атрымалася любая літара, напрыклад вялікая **Г**. Прапануе разгледзець літары ў рамцы, у якіх сустракаецца элемент «лінія з закругленнем», палічыць іх. Звяртае ўвагу, што лініі могуць быць з адным закругленнем злева або з двума закругленнямі з двух бакоў. Настаўнік прапануе знайсці і абвесці літару, у якой сустракаецца элемент з закругленнем з двух бакоў. Вучні абводзяць вялікую літару **Р** (апошняя літара).

Пісьмо ў паветры. Вучні пад кіраўніцтвам настаўніка пішуць у паветры элементы літар: гарызантальная лінія з закругленнем з аднаго боку, гарызантальная лінія з закругленнем з двух бакоў.

Вучні абводзяць па пункціры павялічаны ўзор элементаў у рамцы.

Падрыхтоўка рукі да пісьма. Пальчыкавая гімнастыка. Самамасаж пальцаў.

Мы жывём сям’ёй цікавай,
Кожны за сваёю справай:
Гэты братка дом вартуе,
Той — вячэру ўсім гатуе,
А як гэты з’есць яе,
Той нам песенькі пяе.
Я ж з гары на ўсіх гляджу,
«Малайцы, браты!» — кажу.

В. Бурлак [6, с. 20]

Развіццё маторыкі рукі: малюнак з элементамі літар. Абвядзенне па контуры малюнка «Слон на арэне цырка». Для актывізацыі дзейнасці вучняў можна выкарыстоўваць вершы, загадкі. Напрыклад, настаўнік чытае загадку-блытанку.

Ногі тоўстыя — нямала!
Вуха — быццам бы махала,
Сам ён важыць пару тон.
Можа, гэта царскі трон? (Гэта слон!)

С. Мінскевіч [7, с. 23]

Правядзенне гарызантальных ліній з закругленнем з аднаго і двух бакоў. Практыкаванне можна праводзіць пад лік.

Навучанне пісьму элемента літар. Прагляд інтэрактыўнай дэманстрацыі напісання элементаў літар «гарызантальныя лініі з закругленнем з аднаго і двух бакоў» пры дапамозе QR-кода (вокладка).

Работа ў пропісі выконваецца пад кіраўніцтвам настаўніка: аналіз размяшчэння элементаў на радках; узор настаўніка на дошцы; пісьмо ў паветры і праз кальку; пісьмо ў пропісі; самакантроль і самаацэнка.

Каментарый настаўніка для першага радка:

— Лінію з адным закругленнем злева пачынаем пісаць ніжэй сярэдзіны нерабочага радка. Злева направа робім закругленне да сярэдзіны нерабочага радка і вядзём прамую лінію ўправа (уздоўж дадатковай лініі).

Каментарый настаўніка для другога радка:

— Лінію з закругленнем з двух бакоў пачынаем пісаць ніжэй сярэдзіны нерабочага радка. Злева направа робім закругленне да сярэдзіны нерабочага радка і вядзём прамую лінію ўправа (уздоўж дадатковай лініі). Робім закругленне ўніз і ўлева.

Каментарый да наступных радкоў даецца па аналогіі з папярэднімі.

Замцаванне. Прымяненне асвоеных спосабаў дзеянняў. Настаўнік хваліць вучняў за стараннасць і прапануе дапісаць літары на апошніх радках. Вучні выкарыстоўваюць асвоеныя спосабы дзеянняў: дапісваюць па пункціры прапушчаны элемент літар — лінію з закругленнем з аднаго і двух бакоў.

3. Рэфлексійны аналіз вучнямі вынікаў вучэбнай дзейнасці. Падвядзенне вынікаў ўрока.

Вучні расказваюць, які элемент літар яны навучыліся пісаць на ўроку, хорам паўтараюць яго назву: «лінія з закругленнем». Настаўнік паведамляе, што вучні ўмеюць пісаць лініі з закругленнем з аднаго і двух бакоў, гатовыя да пісьма літар з гэтымі элементамі.

Навядзенне парадку на парце, праверка гатоўнасці да перапынку.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. *Сторажава, Н. А.* Мова мая і твая: Вучу дзяцей па-беларуску / Н. А. Сторажава. — Мінск : Вyd. А. Ванін, 1993.
2. *Свірыдзенка, В. І.* Рабочы сшытак да буквара : дапаможнік для вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання / В. І. Свірыдзенка, В. І. Цірынава. — Мінск : Аверсэв, 2021.
3. *Тулупава, Н. І.* Дожджык Мікіта / Н. І. Тулупава. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1978.
4. *Жуковіч, В.* Крылатыя сябры / В. Жуковіч. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1976.
5. *Мазго, У.* Загадкавая азбука / У. Мазго // Пачатковае навучанне: сям’я, дзіцячы сад, школа. — 2019. — № 3.
6. Я — чалавек / укладанне А. С. Масла, М. А. Яршова. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2012.
7. *Мінскевіч, С.* Загадкі-блытанкі / С. Мінскевіч // Вясёлка. — 2015. — № 2.

(Працяг будзе ў наступных нумарах.)